

РОЗДІЛ 2 ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ТУРИЗМУ

УДК 911.3

САКРАЛЬНИЙ ТУРИЗМ У м.ВИННИКАХ

А. Байцар., Н. Байцар

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. П. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна*

Проаналізовані особливості сучасного стану розвитку сакрального туризму у м. Винники Львівської області. Обґрунтовано необхідність удосконалення і розширення туристичної індустрії в цьому регіоні.

Ключові слова: сакральний туризм, Винники, туристичні ресурси.

Під сакральним туризмом слід розуміти види діяльності, пов'язані з наданням послуг і задоволенням потреб туристів, які прямують до святих місць і релігійних центрів, що знаходяться поза межами звичного для них середовища. Сакральний туризм є одним із найдавніших видів туризму.

Містечко Винники (поблизу Львова) славиться своїми сакральними спорудами [1; 3; 4]. Із року в рік кількість туристів, які відвідують ці місця, зростає.

Історична довідка. Першим відомим власником Винник був львівський вїйт німецького права Бертольд Штехер, який отримав маєтки поблизу Львова від короля Лева Даниловича (1264-1301рр.). Матеус (Матвій) Штехер - син Бертольда- також був вїйтом Львова і володарем Винник, а його далекий нащадок - Петро Штехер (нім. Peter Stecher) — львівським бургомїстром. Право на володіння цими землями нащадкам Бертольда згодом підтвердив польський король Казимир III своїм привілеєм від 22 серпня 1352 р. Ця грамота містить першу письмову згадку про Винники. 17 травня 1666 р. польський король Ян II Казимир дозволив Стефанові Замойському перетворити Винники на місто, надавши йому магдебурзьке право, створити тут купецьке братство і ремісничі цехи та двічі на рік проводити у місті великі ярмарки — на Михайла та Зелені свята.

На зламі XVII-XVIII ст. Винники переходять у володіння родини Тарло, а у 1730-м р. їх викупив белзький староста Станіслав Потоцький (за Станіслава Потоцького Винники вже згадуються як село). Потім він передав ці маєтності своєму племяннику Францішку Потоцькому, а в 1750 р. родина Потоцьких продала Винники львівському суфрагану Самуелю Гловінському (останній власник містечка). С. Гловінський запросив до Львова монахів ордену піярів, передав їм у тимчасове користування свої маєтки у Винниках і сусідніх Підберізцях, а також винниківський замок. С. Гловінський у 1778 р. передав замок у дар цїсаревїї Марїї-Терезїї.

Австрїйський уряд 1779 р. зробив Винники казенним містечком у Львівській окрузї й заснував у ньому тютюнову фабрику. Містечко стало одним з волосних центрів

Львівського округу, а пізніше — повіту. Львівський округ — адміністративна одиниця Королівства Галичини і Лодомерії у складі Австрійської імперії — створений 1782 р. і проіснував до 1867 р., коли було скасовано округи і залишено лише повітовий адміністративний поділ (повіти виділені у складі округів 1854 р.). У Львівському окрузі було 4 міста, 2 містечка та 173 села. До 1867 р. було 5 повітів: Львівський, Винниківський, Янівський, Городоцький, Щирецький. Після адміністративної реформи кількість повітів було скорочено, а округ скасовано/

У Польщі 1933 р. набув чинності новий закон про місцеве самоврядування, згідно з яким Винники отримали статус міста.

У 1940 р. статус міста Винникам підкріплено радянським режимом. Під час німецької окупації (1942-1944рр.) Винники та близько 20 навколишніх сіл були включені в адміністративні межі Львова. Після війни Винники стали районним центром (з 1945 р.). Винниківський район проіснував до 1959р. Рішенням Львівського облвиконкому 26 вересня 1959 р. Винники підпорядковано Червоноармійській районній раді Львова.

Місто Винники з його давньою історією та пам'ятниками сакральної архітектури має усі можливості для розвитку сакрального туризму.

Церква Воскресіння Господнього (1842 р.) — перша згадка датується 1515 р. і походить з податкового реєстру. В ньому відзначено лише, що в селі, яке було власністю пана Ваніка, місцевий піп був змушений сплачувати 15 грошів річного податку. На жаль, нічого не можна сказати про вигляд першої церкви і навіть про її посвяту. 1578 р. священник Винник сплачував вже 1 золотий податку.

На початку XVIII ст. парафія Воскресіння Господнього у Винниках належала до столових маєтків львівської катедрі. Як подає у своєму акті візитації місцевої церкви, складеному 3 лютого 1765 р., о. Микола Шадурський, винниківська церква була будована з соснового гнбьованого дерева на дубових підвалинах, вкрита гонтами, всередині з підлогою з тертиць укладаною. Над її навою здіймався один чотирибичний верх.

У 1827 р. церква Воскресіння Господнього вже хилилася до упадку. Ще 1810 р. цісарсько-королівське Будівельне управління виготовило проект, чи, як тоді казали, абрис на будівництво нового мурованого храму. Але через початок австрійсько-французької війни декретом намісника Галичини 1813 р. будівництво було призупинене. Стару дерев'яну дзвіницю розібрали 1815 р.

Новопоставлений галицький митрополит Михайло Левицький 1816 р зобов'язав громаду продовжити будівництво. За його сприяння львівське Будівельне управління виготовило новий проект. Ймовірно, автором нового проекту був архітектор чеського походження Йозеф Вандрушка, який спроектував понад десять храмів в Галичині. Усі його проекти базувалися на типових терезіанських зразках, затверджених для обов'язкового застосування ще австрійською імператрицею Марією Терезою в середині XVIII ст. Правда, у двох випадках - в Янові та Винниках, Вандрушка відійшов від типових зразків, віддавши належне українському традиційному сакральному стилю. В обох випадках нава була запроєктована ширшою, усупереч плану типового однонавового базилікового терезіанського храму.

Будівництво церкви тривало довго, і лише 1842 р. відбулося освячення нового мурованого храму.

Архітектура церкви витримана в класицистичному стилі. Стіни церкви вкриті орнаментальними розписами 1930-х років, неодноразово поновленими і доповненими постатями святих. На початку ХХІ ст. орнаментальні розписи замальовали (під час ремонту церкви) і тепер їх можна побачити лише на світлинах. 1903 року у церкві встановлений різьблений і позолочений чотирирусний іконостас рядової побудови. За побудовою та характером різьби і малювання іконостас дуже подібний до іконостасу Станіславівської катедрі, ікони для якої написали Юліян Макаревич та молоді ще тоді Модест Сосенко та Антон Манастирський.

І в цьому винниківському іконостасі намісні ікони Христа, Богородиці та Св. Миколи, ікони апостольського ряду та Дієсус виказують руку вправного маляря-академіста. Натомість ікони празникового ряду та намісна ікона Св. Івана Хрестителя вказують на пензель новатора-модерніста, яким був Модест Сосенко. Підпис на намісній іконі Христа "ІМ" в лівому нижньому куті та "1903" в правому засвідчує маляра та час постановки іконостасу. Ініціали ІМ можна відчитати як Іуліан Макаревич, так писали наші деякі предки, що дотримувалися так званого "язичія".

Цінним свідченням національної свідомості мешканців Винник початку ХХ ст. є встановлена в церкві пам'ятна таблиця з написом: "1811- 1911. Памяти о. Маркіяна Шашкевича поета подвижника і вістника відродження Галицької України-Руси. Винницькі українці". На початку ХХ ст. винниківську церкву неодноразово відвідував митрополит Андрей Шептицький.

Поруч з церквою стоїть мурована стінна дзвіниця, зведена 1925 р. Цікавинкою її є балкон з кованими ґратками в центральному арковому прорізі для дзвона. У 2005 р. у парку біля церкви, була встановлена і освячена фігура Божої Матері.

Старий винниківський цвинтар заснований ще наприкінці ХVІІІ ст. До сьогодні збереглися залишки надмогильних плит, датованих початком ХІХ ст. Раніше цвинтар знаходився біля сучасної церкви Воскресіння Христового (1842 р.), збудованої на місці старої дерев'яної церкви (1515 р.). Раніше померлих хоронили біля церкви. Існування при церкві цвинтаря у Винниках вперше документально зафіксовано у 1753 р.: церковний візитор, описуючи парафіяльну церкву Воскресіння Господнього, згадав про церковний місцевий цвинтар. На винниківському цвинтарі знаходяться могили видатних людей, які зробили вагомий внесок в історію та культуру нашої держави.

Винники одними з перших виконали свій обов'язок стосовно полеглих воїнів: за одностайною згодою винниківської громади 24 квітня 1921 р. відбувся великий стрілецький похорон, останки 16 воїнів перевезено на місцевий цвинтар і поховано у спільній могилі.

Після похорону, в таємниці від уряду, винниківчани вирішили спорудити пам'ятник на стрілецькій могилі. Проект пам'ятника виконали Л. Лепкий (брат Б. Лепкого) та графік П.Ковжун, а виготовив місцевий скульптор В. Сидурко. Пам'ятник представляє собою кулю між двома однораменими хрестами, яка символізує мужність воїнів, які загинули, але не здалися. Посередині кулі - стилізований тризуб на фоні щита, під яким знаходяться дві шаблі, обвиті терновим вінком, а на хрестах цифри: 1918 і 1919. Це перший стрілецький пам'ятник на українських землях. Освятили його у першу неділю червня 1922 р.

Біля могили січових стрільців похований Іван Липа (літературні псевдоніми Петро Шелест, Іван Степовик; 24 лютого 1865, Керч – 13 листопада 1923, Винники) - громадський і політичний діяч, письменник, лікар, міністр здоров'я УНР, засновник таємного товариства “Братство Тарасівців”, один із авторів першого проекту української конституції, член Всеукраїнської Національної Ради. З 1 березня 1922 р. жив і провадив лікарську практику у Винниках. Тут він написав повісті “Кара” та “Утома”.

Цікавим сакральним об'єктом є капличка, де поховані визначні постаті національно – духовного відродження – о. Григорій Гірняк (1865-1945 рр.) і о. Стефан Хомінський (1815-1890 рр.) з родиною.

На цвинтарі також знаходяться могили: Олександри Любич Парахоняк (1892 р. – 1977 р.), оперної та камерної співачки; Якова Нагляка (1889 р. - 1959р.), доктора, січового стрільця; Миколи Полека, професора-філолога, вчителя; Михайла Керницького (1896 р. – 1979 р.), краєзнавця, вчителя; Миколи Федюка (1885 р. – 1962 р.), живописця, графіка, мистецтвознавця, педагога; Івана Калитовського (1922 р. – 1986 р.), хірурга; Богдана Маркевича (1925 р.—2002 р.), українського футбольного тренера; інших видатних людей.

Костел Вознесіння Пресвятої Богородиці та дзвіниця – належать до пам'яток архітектури XVIII–XIX ст.

Будівництво костелу у Винниках тривало до 1766 р., бо саме в тому ж році до нього перенесено чудотворну ікону.

Початки винниківського костелу пов'язані з культом ікони Матері Божої Винниківської. Винниківський образ Божої Матері є однією з копій зробленої з Ченстоховської, на думку польського дослідника Петра Красного, перед урочистою коронацією Ченстоховської (1717 р.). У хроніці львівських вірменських бенедиктинок є згадка, що 1736 р. ця ікона, яка перебувала в господаря Нікеля, плакала кривавими слізьми. Дідичка Винник Маріанна з Потоцьких Тарлова взяла цю ікону і помістила в палацову каплицю, а через великий вплив відвідувачів, 1738 р. дала кошти на будівництво костелу, яке завершилося у 1766 р. Львівський латинський архієпископ Миколай Вижицький (1733-1756 рр.), після дослідження, признав ікону чудотворною.

Костел у Винниках прямокутний, однонавний, вівтарем скерований на південь. Упродовж 30 років тривало впорядкування внутрішнього убранства костелу - малювання стін і склепінь, облаштування головного та бічних вівтарів, амвону.

Відомо також, що у 1795 р. костел був покритий гонтом, а фасади храму помальовані на червоно. Притвір костелу та стінова дзвіниця на території храму збудовані 1889 р.

У 1912 році був проведений ґрунтовний ремонт костелу. До цього часу слід також віднести існуючий розпис храму, що був накладений на стінові розписи другої половини XVIII ст.

За стилем костел наближений до так званого чеського радикального бароко. Подібний костел закладений у 1738 р., є в селі Наварії, він відомий як перша споруда пізніше знаменитого архітектора Бернарда Меретина (Собор св. Юра у Львові, ратуша в м. Бучачі та ін.) Вчені припускають, що костел у Винниках також будував Меретин, хоча немає документального підтвердження, крім того, що цей будівничий

працював для Гловінського у Винниках. Схожі храми побудовані пізніше, є і в Городенці, Годовиці, Тернополі.

Після закриття храму у 1946 р., оригінал ікони Матері Божої Винницької пропав. Частина рухомого майна костелу була перевезена до польських містечок - Ланьцута та Вінова.

Від часу виселення польського населення костел використовувався як склад. Щойно 1994 р. після відновлення і освячення, костел знову став служити віруючим римо-католицького обряду.

Церква Св. Володимира і Ольги (УАПЦ). Автори проекту – архітектор М. Шпак, інженер-конструктор М. Шевчук та митець-кераміст, заслужений діяч мистецтв Тарас Левків. Архітектура – мурований хрестово-купольний храм із сімома куполами, дзвіниця надбрамна, триярусна. 29 липня 2001 р. відбулося освячення новозбудованого храму.

Лютеранська кірха (1937р.) Від 1946 р. споруда використовувалася як склад, а пізніше як господарський магазин. З 1998 р., після освячення її 4 січня, вона стала церквою Івана Хрестителя греко-католицької громади [1].

Німецький винниківський цвинтар (сьогодні парк на вул. Сахарова) діяв з 1785 р. по 1944 р.

Місто Винники має вигідне географічне положення, що сприяє розвитку туризму та сфери послуг, а також добре транспортне сполучення. Через місто та околиці проходять автомобільні дороги Львів–Тернопіль (Н-12) та Київ–Чоп (М-06). Це транспортні артерії, якими здійснюються основні туристичні перевезення за маршрутами “Золота підкова”, а також до Галича, Коломиї, Яремче, Ворохти, Косова тощо. Територіально Винники розміщені на межі Грядового Побужжя і Давидівського пасма.

Грядове Побужжя є цілком оригінальним природним ландшафтом лесового лісостепового типу із значною участю природних комплексів поліського типу (боліт і лук), які займають тут понад 30% загальної площі ландшафту. Лесові природні комплекси пов’язані з грядами, що простягаються із заходу на схід паралельними смугами. Їх ширина від 1 до 4 км, а довжина понад 10 км. Вони здіймаються над долинами на 25-30 м, вершини гряд пласкі, злегка хвилясті, іноді стрімко обриваються до річкових долин.

Грядове Побужжя складається з шести гряд, які простягаються від Розточчя в східному та південно-східному напрямках до долини Західного Бугу. З півночі на південь йдуть Смереківська, Куликівська (або Дорошівська) з Яричевським валом, Грядецька, Малехівська (або Дублянська), Винниківська і Дмитровецька (або Чижиківська) гряди, абсолютні висоти яких досягають 250-260 м, а відносні - 20-30 м. Гряди поділені широкими (1-4 км) плоскими, частково заболоченими долинами з невеликими річечками. Ширина міжгрядових долин свідчить про діяльність льодовикових вод. Більшу частину Винник і околиць займають Винниківська і Дмитровецька (Чижиківська) гряди. Північна частина Винниківської гряди розміщена між селом Кривчиці (тепер у межах Львова) та містом Винники.

Давидівське пасмо являє собою ніби південно-східне продовження Розточчя, що має такі характерні ознаки: а) різка асиметричність схилів; північно-східний схил утворює уступ, що стрімко спадає до Грядового Побужжя, тоді як південно-західний

схил непомітно переходить у Львівське Опілля; б) значні висоти, які місцями перевищують 400 м над рівнем моря; в) висока лісистість, особливо північно-східного стрімкого схилу, з поширенням дубово-букових лісів [2; 3].

Отже, вигідне географічне положення, сакральні, історико-археологічні, культурні та природні туристично-краєзнавчі ресурси міста Винники сприяють розвитку туризму та сфери послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Байцар А.* Історія винниківських німців// Винниківський вісник. – 2011 – №398-399, грудень.
2. *Байцар А.* Географія рекреаційно-туристичних ресурсів м. Винники// Географія і туризм: міжнародні виклики українському туризму. Матеріали V міжнар. наук. конф. – Львів, 2011. – С. 12-15.
3. *Байцар А., Байцар Н.* Сучасний стан і перспективи розвитку рекреаційно-туристичних ресурсів м. Винники Львівської області// Вісник Львів. ун-ту. Серія міжнар. відносин. – Вип. 29. Ч. I. – 2012. – С. 3-7.
4. *Влох М.* Винники, Звенигород, Унів та довкільні села: Історико-краєзнавчий збірник. – Чикаго, 1970. – 526 с.

*Стаття: надійшла до редколегії 25.05.2012
прийнята до друку 06.06.2012*

SACRAL TOURISM IN VYNNYKY

A. Baytsar, N. Baytsar

*Ivan Franco national university of Lviv,
Doroshenko street, 41, Lviv, 79000, Ukraine*

Analysed features of the modern state of development sacral tourism of city Vynnyky the Lviv area. The necessity of improvement and expansion of tourist industry is reasonable for this region.

Keywords: sacral tourism, Vynnyky, tourist resources

САКРАЛЬНЫЙ ТУРИЗМ В г.ВИННИКИ

А. Байцар., Н. Байцар

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. П. Дорошенко, 41, г. Львов, 79000, Украина*

Проанализированы особенности современного состояния развития сакрального туризма в г. Винниках Львовской области. Обоснована необходимость совершенствования и расширения туристической индустрии в этом регионе.

Ключевые слова: сакральный туризм, Винники, туристические ресурсы.